

**НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ М.П.ДРАГОМАНОВА**

ДАНИШ ЛІДІЯ ВАСИЛІВНА

УДК 94 (477) “1891 / 1967” Тичина П. (043.3)

**ГРОМАДСЬКО-ПОЛІТИЧНА,
ДЕРЖАВНА ТА КУЛЬТУРНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ
П.Г.ТИЧИНИ (1891–1967 рр.)**

07.00.01 – історія України

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата історичних наук

Київ – 2010

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано на кафедрі історії та філософії історії Інституту філософської освіти і науки Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник

доктор історичних наук, професор,
заслужений діяч науки і техніки України
Дробот Іван Іванович,
Національний педагогічний університет
імені М.П.Драгоманова, Інститут філософської
освіти і науки, директор,
завідувач кафедри історії
та філософії історії.

Офіційні опоненти:

доктор історичних наук, професор
Шарпатий Віктор Григорович,
Національний педагогічний університет
імені М.П.Драгоманова,
доцент кафедри історії та етнополітики;

кандидат історичних наук
Швидкий Василь Павлович,
Інститут історії України НАН України,
старший науковий співробітник відділу
історії України другої половини ХХ ст.

Захист відбудеться “ 2 ” квітня__ 2010 р. о _16.00___ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.053.02 у Національному педагогічному університеті імені М.П.Драгоманова, 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова, 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

Автореферат розісланий “ 26 ” _лютого___ 2010 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Т.А.Стоян

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. З відновленням державності України та докорінними змінами в суспільно-політичному бутті українців з'явилася можливість відтворити в усій повноті історичну правду, усвідомити й дослідити ті сторінки історичного минулого країни, про які наше суспільство не знало або ж мало хибне уявлення.

Останнім часом в історичній науці набувають важливого значення дослідження місця й ролі провідних державних і культурних діячів у суспільно-політичних та культурних процесах України. Актуальність досліджень діяльності цих постатей зумовлена не лише науково-теоретичним вивченням вітчизняної історії, а й необхідністю з'ясувати їх внесок в історичний розвиток України. Відсутність об'єктивної оцінки місця та ролі видатних осіб у суспільно-політичному житті України не дозволяє повною мірою зрозуміти сутність доби їх життя і діяльності, зробити неупереджені висновки.

Значний інтерес в історичному контексті ХХ ст. становить діяльність академіка Павла Григоровича Тичини (1891–1967 рр.) – українського письменника, перекладача, державного та громадсько-політичного діяча, автора праць з історії та теорії літератури і культури. Він мав значний вплив на формування національної свідомості українців, на вирішення державних, культурних завдань і суспільно-політичних проблем України ХХ ст. Неоднозначний за змістом творчий доробок, деякі аспекти громадсько-політичної та державної діяльності П.Тичини зумовлюють поляризацію думок щодо його ролі в державотворчих, культурних та суспільних процесах радянської України. Існує потреба у визначенні місця і ролі митця в національному визвольному русі України початку ХХ ст., у незаідеологізованому аналізі його творчого надбання. Наукове вивчення вказаних питань має важливе значення не лише для всебічної об'єктивної оцінки діяльності П.Тичини, але й для відтворення динаміки історичного процесу в Україні у ХХ ст. загалом та розвитку наукової історичної думки зокрема.

Аналіз наукової літератури з теми показав, що в історичних працях недостатньо досліджено постать П.Тичини. Суттєве значення має введення до наукового обігу нових джерел як необхідної умови об'єктивного вивчення й популяризації життєвого шляху та творчого доробку митця. Отже, громадсько-політична, державна й культурницька діяльність П.Тичини потребує комплексного дослідження та висвітлення.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження “Громадсько-політична, державна та культурницька діяльність П.Г.Тичини (1891–1967 рр.)” входить до плану науково-дослідних робіт кафедри історії та філософії історії Інституту філософської освіти і науки Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова, наукова проблема якої – “Державницьке, суспільно-політичне життя та освіта в Україні ХХ–ХХІ ст.” Тема дисертаційного дослідження затверджена Вченою радою Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова 26 квітня 2007 р., протокол № 10.

Мета дослідження. На основі узагальнення й аналізу архівних джерел та опублікованих матеріалів відтворити максимально повну картину громадсько-політичної, державної та культурницької діяльності П.Тичини, визначити роль та місце діяча в суспільно-політичних процесах, його особистий внесок у розвиток культури й суспільної думки України ХХ ст. Досягнення поставленої мети передбачає розв'язання таких завдань:

- розкрити стан та ступінь вивчення наукової розробки теми, встановити рівень і повноту її джерельної бази;
- визначити головні чинники, які впливали на формування світогляду П.Тичини, становлення його громадсько-політичної позиції, творчих уподобань;
- проаналізувати початковий період культурницької діяльності П.Тичини, визначити його місце та роль у національно-визвольних змаганнях в Україні на початку ХХ ст.;
- розкрити зміст і напрямки державницької та громадсько-політичної діяльності П.Тичини в 1920–1967 рр.;
- висвітлити культурницьку діяльність та охарактеризувати публіцистичну спадщину митця;
- дослідити роль діяча в розвитку міжреспубліканських та зарубіжних зв'язків.

Об'єктом дослідження є історична біографістика, громадсько-політичне, культурно-освітнє та духовне життя України кінця ХІХ–ХХ ст. крізь призму діяльності П.Тичини.

Предметом вивчення стала громадсько-політична, державна та культурницька діяльність, а також творча спадщина Павла Григоровича Тичини, його внесок у суспільно-політичне й культурне та духовне життя України.

Хронологічні межі наукової роботи зумовлені специфікою дослідження й охоплюють життєвий шлях та діяльність П.Тичини в період 1891–1967 рр.

Методи дослідження ґрунтуються на основі принципів науковості, історизму, об'єктивності, системності. У процесі вирішення дослідницьких завдань були застосовані такі методи: загальнонаукові (описовий, аналізу та синтезу, порівняльний) і спеціально-історичні методи, зокрема конкретно-пошуковий (систематизація та аналіз джерел з проблеми), проблемно-хронологічний (розчленування широкої теми дослідження на окремі, відносно вузькі проблеми). На основі застосування конкретно-історичного методу вдалося реконструювати малодосліджені факти життя П.Тичини, дослідити його роботу в державних установах, участь у роботі вищих законодавчих органів влади УРСР та СРСР. Метод персоналізації дозволив визначити місце та роль П.Тичини в розвитку суспільно-політичної думки України ХХ ст. Використання історико-аналітичного методу сприяло об'єктивному аналізу подій суспільно-політичного, економічного та культурного життя України ХХ ст., їх впливу на формування світогляду, еволюції ідейних позицій, громадсько-політичної та творчої діяльності П.Тичини.

Наукова новизна і теоретичне значення роботи полягає в тому, що дисертація є першим в історичній науці узагальнюючим, комплексним дослідженням життєвого шляху, основних складових громадсько-політичної, державної та культурницької діяльності П.Тичини. До наукового обігу вперше

залучено значну архівну інформацію, доповнено й проаналізовано бібліографію праць про діяча, здійснено комплексний аналіз епістолярної спадщини митця. На основі архівних документів уточнено дату його народження; доведено, що П.Тичина своїми творами сприяв пробудженню політичної, національної свідомості українського народу в його боротьбі за незалежну державу; проаналізовано еволюцію ідейно-теоретичних поглядів та діяльності митця в соціально-культурному контексті розвитку його епохи. З'ясовано значення діяльності П.Тичини у вищих законодавчих органах влади УРСР та СРСР; досліджено його державну роботу, зокрема на посту наркома освіти України та доведено, що після визволення території України від німецьких загарбників у 1944–1945 рр. під керівництвом П.Тичини, наркома освіти, відбудовано заклади народної освіти та налагоджено навчальний процес; розширено відомості про вплив поета на становлення та виховання молодих митців України, здійснено аналіз його творчої і публіцистичної спадщини. З'ясовано, що академік П.Тичина здійснив низку досліджень з вивчення історії української літератури, літератур народів СРСР та зарубіжжя, встановлено його роль у розвитку міжреспубліканських та зарубіжних зв'язків. З огляду на сучасний незаідеологізований розвиток історичної науки здійснено об'єктивне переосмислення внеску П.Тичини в історичний дискурс.

Практичне значення дисертації полягає в тому, що основні положення одержаних результатів дослідження, фактичний матеріал, висновки та узагальнення збагачують українську історичну науку. Дисертаційні матеріали можуть бути використані для узагальнюючих досліджень з історії України, всесвітньої історії, біографістики, культури та літературознавства, підготовки навчальних курсів для вищої та середньої шкіл, спеціальних розробок у галузі національних відносин та освітньої політики держави. Фактичний матеріал дисертації може мати цінність в експозиціях Літературно-меморіального музею-квартири П.Г.Тичини в Києві.

Апробація результатів дисертаційного дослідження. Основні положення дисертації апробовані у формі доповідей та отримали схвалення на Міжнародній науковій конференції “Український вимір” (Ніжин, 2007), Міжнародній науковій конференції “Україна в етнокультурному вимірі XVIII – початку XXI ст.” (Київ, 2008), Четвертій Міжнародній науковій конференції “Знаки питання в історії України: особа і суспільство в історико-культурному просторі” (Ніжин, 2008); Всеукраїнській науково-практичній конференції “Культура в сучасному українському суспільстві: стан та проблеми” (Київ, 2008), Всеукраїнській науково-практичній конференції “Видатні постаті науки, культури і освіти України” (Київ, 2008); на щорічних науково-звітних конференціях викладачів, докторантів та аспірантів Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова (Київ, 2006–2009); на методологічних семінарах кафедри історії та філософії історії Інституту філософської освіти і науки Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова (Київ, 2006–2009) та кафедри економічної теорії та політології Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя (Ніжин, 2006–2009). Зміст дисертації обговорювався та частково впроваджувався в навчальний процес на кафедрі історії та філософії історії Інституту філософської

освіти і науки Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова та на теоретичному семінарі кафедри економічної теорії та політології Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя (Ніжин, 2006–2009).

Публікації. Основні положення та результати дослідження знайшли відображення в 6 публікаціях, з них 4 у фахових виданнях, включених до списку ВАК України в галузі “історичні науки”. Усі публікації є одноосібними.

Структура дисертації зумовлена метою, завданнями дослідження та логікою розкриття теми. Робота складається зі вступу, чотирьох розділів (11 підрозділів), висновків і списку використаних джерел та літератури. Загальний обсяг дисертації становить 238 сторінок, з них основного тексту – 184 сторінки, список використаних джерел та літератури – 54 сторінки (675 найменувань).

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми, визначено об’єкт і предмет дослідження, сформульовано мету та завдання роботи, окреслено хронологічні межі дисертації, визначено її методологічну основу та наукову новизну, практичне значення одержаних результатів, вказано рівень апробації, структуру та обсяг праці.

У *першому розділі “Історіографія та джерельна база дисертації”* розглянуто стан вивчення проблеми, досліджено її джерельну базу.

Історіографію дисертаційного дослідження становлять монографії, наукові розвідки, статті, видані впродовж останніх дев’яноста років в Україні, Канаді та країнах Європи. Історіографічний доробок у роботі згрупований за такими напрямками: наукові праці радянських критиків, історіографія української діаспори, сучасна українська історіографія, суспільно-політична та критична література, зміст якої допомагає охарактеризувати суспільно-політичні та культурні процеси в Україні у ХХ ст.

Одним із перших ґрунтовне дослідження ранньої творчості П.Тичини здійснив А.Ніковський у праці “Vita nova. Критичні нариси” (1919 р.)¹. Науковець довів, що ідея вболівання за долю українського народу, його національне самовизначення стала детермінантою творів поетичної збірки П.Тичини “Сонячні кларнети”.

У 1920-х рр. дослідженням суспільно-політичних переконань діяча, зокрема визначенням його місця і ролі в національно-визвольних змаганнях в Україні на початку ХХ ст., співпрацею митця з радянською владою, займались відомі науковці О.Білецький, К.Буровій, С.Єфремов, М.Зеров І.Майдан². Гносеологічні та онтологічні корені громадсько-політичних поглядів П.Тичини, його внесок у

¹ Ніковський А. Vita nova. Критичні нариси / А. Ніковський. – К., 1919. – 144 с.

² Білецький О. Двадцять років нової української лірики (1903–1923 рр.) / О Білецький. – Харків: Держвидав України, 1924. – 28 с.; Буровій К. Боротьба за радість / К.Буровій // Червоний шлях. – 1929. – №7. – С.89–105; Єфремов С. Історія українського письменства / С.Єфремов. – К.: Femina, 1995. – 609 с.; Зеров М. До джерел / М.Зеров. – К.: Слово, 1926. – 131 с.; Майдан І. Зріст і сила Павла Тичини / І.Майдан // Червоний шлях. – 1925. – №3. – С. 189–201.

розвиток “пролетарської” літератури висвітлені в монографії професора В.Юринця “Павло Тичина. Спроба критичної аналізи”³.

Предметом розгляду науковців української діаспори Ю.Лавріненка, В.Чапленка, В.Барки, Б.Феденка, І.Кошелівця були переважно ранні поезії поета, а на твори, у яких оспівувалось радянське суспільство, дослідники дивилися як на факт, з яким належить змиритись. Ю.Лавріненко в антології “Розстріляне відродження”⁴ спробував дослідити суспільно-політичну атмосферу радянської України 20-30-х рр. ХХ ст. та її вплив на еволюцію громадсько-політичної позиції П.Тичини. У праці “На шляхах синтези кларнетизму”⁵ Ю.Лавріненко приділив увагу аналізу соціальної проблематики збірки “Сонячні кларнети”.

Заслуговує уваги науковців робота критика В.Чапленка “Радянізація Павла Тичини”⁶, в якій автор звернув увагу на проблему залучення П.Тичини до співпраці з радянською владою та мотиви змін його громадсько-політичної позиції в умовах диктату більшовицької ідеології.

У 30-х р. ХХ ст. в радянській Україні аналіз праць П.Тичини здійснювався з огляду на вчення марксизму-ленінізму та керівну роль Комуністичної партії. Тогочасні дослідники творчості та громадсько-політичної діяльності П.Тичини свідомо нав’язували українському суспільству вкрай заідеологізоване уявлення про митця, оскільки у вказаний період почало поширюватись його офіційне визнання як “поета-співця Комуністичної партії”, співця “єдиної родини”.⁷

У післявоєнний період дослідники творчості, громадсько-політичної та державної діяльності П.Тичини продовжували спиратися на рішення та директиви партійних органів, висловлювання керівних діячів КПРС та КПУ, оспівували творчість митця⁸. Науковець А.Іщук у критико-бібліографічному нарисі “Павло Тичина”⁹ подав заідеологізований, а місцями й сфальсифікований аналіз його творчості. Автор вбачав у поетові “натхненного співця всенародної боротьби за комунізм”. Фундаментальна монографія Л.Новиченка “Поезія і революція: творчість П.Тичини в перші післявоєнні роки”¹⁰ також зазнала впливу

³ Юринець В. Павло Тичина. Спроба критичної аналізи / В.Юринець. – Х.: Книгоспілка, 1928. – 115 с.

⁴ Лавріненко Ю. Розстріляне відродження: Антологія (1917–1933 рр.) / Ю.Лавріненко. – К.: Смолоскип, 2002. – 984 с.

⁵ Лавріненко Ю. На шляхах синтези кларнетизму / Ю.Лавріненко. – Канада: Бібліотека “Сучасності”, 1997. – 63 с.

⁶ Чапленко В. Пропаді сили / В.Чапленко. – Канада: Вінніпег, 1960. – 141 с.

⁷ Білецький О. Павло Тичина / О. Білецький // Твори: В 5 т. – Т.3. – К.: Наукова думка, 1966. – С. 122–153; Озеров Л. Маяковский и Тычина / Л.Озеров // Дружба народов. – 1947. – №14. – С. 211–223.

⁸ Барабаш Ю. Книга о поэте революции / Ю Барабаш // Новый мир. – 1958. – №5. – С. 257–260; Боянович В. З партією ми єдині. – Поезія П.Тичини післявоєнного періоду / В.Боянович // Харків: Альманах, 1953. – №3. – С. 157–169; Недзвідський А. Почуття нового в поезії Павла Тичини / А. Недзвідський // Питання радянської літератури. – Одеса, 1959. – С. 139–156.

⁹ Іщук А. Павло Тичина. Критико-біографічний нарис / А.Іщук. – К.: Держлітвидав України, 1954. – 164 с.

¹⁰ Новиченко Л. Поезія і революція. Книга про Павла Тичину / Л.Новиченко. – К.: Дніпро, 1979. – 365 с.

комуністичної ідеології. У цій праці вчений подав цілісну картину творчого світу поета в період 1918–1924 рр.

Уперше нове переосмислення творчості, суспільно-політичної та державної діяльності П.Тичини викладено в ґрунтовній праці В.Стуса, “Феномен доби (сходження на Голгофу слави)”.¹¹ Вказана праця, написана В.Стусом у 1970–1971 рр., була конфіскована й пролежала в архівах КДБ упродовж двох десятиліть.

Понад три десятиліття досліджував творчий доробок, громадсько-політичну та державницьку діяльність П.Тичини науковець С.Тельнюк. Він є автором біографічної повісті “Павло Тичина”¹² та монографії “Молодий я, молодий (Поетичний світ П.Тичини (1906–1925 рр.))”¹³, а також інших численних статей про митця.¹⁴

Визначення місця та ролі П.Тичини в суспільно-політичному житті України здійснено вченим С.Гальченком у розвідці “Грані великого таланту”¹⁵. Автор відтворив цілісну картину дитячих та юнацьких років П.Тичини, дослідив середовище зростання митця, а також з’ясував чинники, що вплинули на формування його світоглядної позиції. У праці подано деякі аспекти творчої полеміки щодо сприйняття сучасним читачем особистості П.Тичини.

Зі здобуттям українським народом незалежності та розбудовою української держави, відкриттям доступу до архівних джерел розпочався процес переосмислення та правдивого висвітлення громадсько-політичної, державної діяльності П.Тичини. Л.Новиченко у статті “Тичина і його час: незайві доповнення”, що ввійшла до збірника “Двадцять роки. Літературні дискусії, полеміки”,¹⁶ одним із перших спробував об’єктивно розглянути ідеологічно “татуйовані” твори митця.

Сучасне, незаідеологізоване бачення творчого доробку П.Тичини подав вчений О.Яровий у праці “Офіційний” Тичина як ідеологема Радянської епохи”¹⁷.

Аналіз системи світоглядних координат, що визначали мистецькі надбання поета, а також розкриття його творчого феномену в національно-культурному просторі України першої половини ХХ ст. здійснив А.Погрібний у праці “Тичина

¹¹ Стус В. Феномен доби (сходження на Голгофу слави) / В.Стус. – К.: Знання, 1993. – 96 с.

¹² Тельнюк С. Павло Тичина: Бібліографічна повість / С. Тельнюк. – К.: Молодь, 1979. – 336 с.

¹³ Тельнюк С. Молодий я, молодий. (Поетичний світ Павла Тичини (1906 – 1925)) / С.Тельнюк. – К.: Дніпро, 1990. – 418 с.

¹⁴ Тельнюк С. Містифікація генія в тоталітарному пеклі / С. Тельнюк // Дніпро. – 1991. – № 1. – С.181–87; Тельнюк, С. Павло Тычина. Очерк поэтического творчества / С.Тельнюк. – М.: Худож. литература, 1974. – 280 с.; Тельнюк С. Поэзия могучая и нежная / С.Тельнюк // Знамя. – 1981. – №1. – С. 238–241; Тельнюк С. Титан / С. Тельнюк // Тичина Павло. Твори. – К.: Молодь, 1976. – С. 5–12.

¹⁵ Гальченко С. Грані великого таланту: До 100-річчя від дня народження П.Г.Тичини / С.Гальченко – К.: Знання, 1990. – 48 с.

¹⁶Новиченко Л. Тичина і його час: незайві доповнення / Л. Новиченко // Двадцять роки: літературні дискусії, полеміки / [упоряд. В.Г.Донченко]. – К.: Дніпро, 1991. – С. 314–365.

¹⁷ Яровий О. Офіційний Тичина як ідеологема радянської епохи / О.Яровий // Слово і час. – 1994. – С. 35–41.

золотоомінний”, що ввійшла до його збірника “Класики не зовсім за підручником”¹⁸.

Важливим доробком у дослідженні аспектів державної діяльності П.Тичини на посадах народного комісара освіти УРСР, а згодом міністра освіти УРСР у 1943–1948 рр. є праця педагога К.Присяжнюка “Освітній подвиг П.Тичини”¹⁹.

Одним з активних дослідників постаті П.Тичини є М.Павленко. Вона у монографії “Тичинівська формула українського патріотизму”²⁰ розглянула деякі аспекти освітянської діяльності П.Тичини, зробила аналіз його епістолярної спадщини, присвяченої проблемам освіти. Проте, у цій праці бракує документального підґрунтя, особливо при аналізі діяльності П.Тичини на посаді наркома та міністра освіти УРСР.

Відображення соціокультурного контексту історичних подій України періоду життя та діяльності П.Тичини здійснено сучасними українськими істориками: В.Даниленком, Г.Касьяновим, Г.Костюком, С.Кульчицьким, Ю.Шаповалом²¹.

Отже, аналіз стану наукової розробки проблеми свідчить, що вітчизняна й зарубіжна історіографія приділили недостатньо уваги зазначеній темі. Комплексне дослідження громадсько-політичної, державної та культурницької діяльності П.Тичини досі відсутнє.

Джерельна база дослідження представлена: архівними матеріалами, опублікованими документами, періодичними виданнями, мемуарами, спогадами, творчим доробком П.Тичини. У дисертації використано матеріали 27 архівних фондів, 7 архівосховищ України, а також, документальні матеріали Літературно-меморіального музею-квартири П.Г.Тичини в місті Києві. Значна частина цих документів запроваджується в науковий обіг уперше.

Найбільш інформативними виявилися матеріали, що зберігаються у Центральному державному архіві-музеї літератури і мистецтва України (Фонд №464) – “Тичина Павло Григорович (1891–1967 рр.) – український радянський поет, державний і громадський діяч, академік АН УРСР”. Його обсяг становить 148 тисяч документів, які структуровано в 14 розділів.

¹⁸ Погрібний А. Тичина золотомінний / А.Погрібний // Класики не зовсім за підручником. – К.: Школяр, 2000. – С. 98–113.

¹⁹ Присяжнюк К. Освітній подвиг П.Тичини / К. Присяжнюк // Освіта. – 1991. – 14 лютого. – С. 8–9.

²⁰ Павленко М. Тичинівська формула українського патріотизму / М.Павленко. – Умань, 2002. – 180 с.

²¹ Даниленко В. Сталінізм на Україні: 20-30-ті роки / В.М.Даниленко, Г.В.Касьянов, С.В.Кульчицький. – К.: Либідь, 1991. – 339 с.; Касьянов Г. Сталінізм і українська інтелігенція (20-30 роки / Г.В.Касьянов, В.М.Даниленко. – К.: Наукова думка, 1991. – 96 с.; Костюк Г. Сталінізм в Україні (Генеза і наслідки) / Г.Костюк [пер. з англ. Р.Харчук]. – К.: Смолоскип, 1995. – 508 с.; Кульчицький С. “Великий перелом”: Україна в період 1923 – весни 1930 рр. / С.Кульчицький // Історія в школах України. – 2007. – №4. – С. 51–56; Кульчицький С. Комунізм в Україні: перше десятиріччя (1919–1928) / С.Кульчицький. – К.: Основи, 1996. – 396 с.; Кульчицький С. Україна між двома війнами (1921–1939 рр.) / С.Кульчицький. – К.: Дім Альтернативи, 1999. – 336 с.; Шаповал Ю. Україна 20-50-х років: сторінки неписаної історії / Ю.Шаповал. – К.: Либідь, 1993. – 568 с.

Виняткову цінність становлять документи розділу “Матеріали до біографії П.Г.Тичини”, що висвітлюють громадсько-політичну, державну та культурницьку діяльність митця, розкривають його роль в суспільно-політичному житті України. Розділ нараховує 2746 одиниць зберігання та охоплює період від 1913 до 1967 рр.

Службова діяльність П.Тичини відтворена в підрозділі цього розділу “Матеріали службової діяльності”, де зібрані документи про роботу діяча в Інституті літератури імені Т.Г.Шевченка АН УРСР на посаді директора (1936–1939 рр.; 1941–1943 рр.), наркома та міністра освіти УРСР (1943–1948 рр.), посвідчення П.Тичини – міністра освіти УРСР, тексти його доповідей та виступів на нарадах та засіданнях перед освітянами, службові листи та телеграми, копії наказів міністерства.

Участь П.Тичини у роботі вищих законодавчих органів влади УРСР та СРСР висвітлюється в підрозділі того ж розділу “Матеріали державної діяльності” (1938–1967 рр.), що налічує 241 одиницю зберігання та містить розробки законопроектів, свідчення про зустрічі із зарубіжними парламентськими делегаціями, виступи депутата під час засідань сесій Верховної Ради УРСР, а також матеріали про роботу з виборцями. Окрему групу становлять документи про діяльність П.Тичини у Верховній Раді СРСР, матеріали про його участь у постійних комісіях Верховних Рад УРСР та СРСР.

Розділи фонду “Щоденники Тичини” та “Записні книжки П.Тичини” дають інформацію про чинники, які впливали на формування його світогляду та спілкування з відомими суспільно-політичними постатями.

У Державному архіві міста Києва (фонд №153 – “Київський комерційний інститут Міністерства торгівлі та промисловості”) зберігається особова справа Тичини “Личное дело П.Тычины №8080”, матеріали якої висвітлюють період його навчання в Київському комерційному інституті на економічному факультеті (1913–1917 рр.).

Науковий інтерес у дослідженні проблеми становлять матеріали фонду №6 “Припинені справи” Галузевого державного архіву Служби безпеки України. Документи фонду сприяли з’ясуванню чинників та умов, що впливали на формування ідеологічних позицій П.Тичини, змусили його піти на співпрацю з радянською владою.

Документи Центрального державного архіву громадських об’єднань України (фонд №1 “Центральний Комітет Компартії України”) містять матеріали, що висвітлюють громадсько-політичну діяльність П.Тичини, його участь у роботі Спілки письменників України.

Працю П.Тичини на посадах народного комісара освіти та міністра освіти України розкривають документи Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України, зокрема фондів №1 “Президія Верховної Ради Української РСР”, №2 “Рада Міністрів Української РСР”, №166 “Народний Комісаріат освіти Української РСР”

Науково-інформаційне значення мають документальні матеріали фонду №138 “Тичина Павло Григорович (1891–1967 рр.) – український письменник” архіву “Відділ рукописних фондів та текстологій Інституту літератури

імені Т.Г.Шевченка НАНУ, які дають можливість з'ясувати вплив П.Тичини на формування світоглядних позицій молодих митців України (1936–1967 рр.).

Відомості щодо громадсько-політичної та творчої діяльності П.Тичини зберігаються у фонді №79 “Тичина Павло Григорович” архіву Інституту Рукопису Національної бібліотеки України імені В.І.Вернадського.

Під час дослідження життя та діяльності митця використані документи й експонати Літературно-меморіального музею-квартири П.Г.Тичини в місті Києві.

Вагомим видом джерел стали матеріали періодичних видань та збірок поточних документів, зокрема партійно-державних журналів “Вісті ЦК КП(б)У”, “Критика”, “Більшовик України”, “Известия ЦК КП(б)”, “Червоний шлях”, газет “Комуніст”, “Демократична Україна”, “Пролетарська правда”, “Вечерний Киев”, “Правда”, “Літературна Україна”, “Радянська освіта” та інших.

Важливим джерелом пізнання особистості П.Тичини, осмислення його дій є мемуари й спогади його сучасників. Вони містять цінну інформацію про події національно-визвольного руху в Україні на початку ХХ ст. та участь у ньому П.Тичини, розкривають сутність громадсько-політичної та культурницької діяльності митця. Значним джерелом дисертації є творча спадщина П.Тичини.

Проаналізована джерельна база є досить широкою як за змістом, так і за характером для повноцінного розкриття основних завдань дисертаційної роботи.

Отже, комплексне поєднання документів усіх типів джерел та наукової літератури дає змогу всебічно й достовірно відтворити громадсько-політичну, державну та культурницьку діяльність П.Тичини (1891–1967 рр.). Аналіз історіографії та джерел доводить необхідність подальшої розробки проблеми.

У *другому розділі* **“Формування світогляду П.Тичини, початок його культурницької та громадсько-політичної діяльності”** розглянуто ранній період життя діяча, визначено чинники, які мали вирішальний вплив на формування світогляду, національних переконань, творчих зацікавлень митця, досліджено проблематику ранніх поетичних творів; проаналізовано його громадсько-політичну позицію; розкрито роль П.Тичини в національно-визвольному русі України початку ХХ ст.

На основі архівних та друкованих матеріалів доведено, що Павло Григорович Тичина народився 23 (11) січня 1891 р. у селі Піски Бобровицького району Чернігівської області в Україні. Суттєвий вплив на формування національної свідомості, громадської позиції діяча мало родинне виховання в душі українських традицій та православної віри, навчання в освітніх закладах, а також особливості соціально-політичного, культурного та національного розвитку України початку ХХ ст.

Навчаючись у Пісківській земській початковій школі (1897–1899 рр.), П.Тичина перебував під безпосереднім впливом учительки С.Моричевської, яка першою помітила й належно оцінила обдарованість дитини, звернула увагу на його феноменальну пам'ять, заклала основи критичного мислення. Розповідями про історію українського народу вона зміцнила його любов до рідного слова та здобутків української культури. Перші естетичні враження майбутній поет черпав із народної пісні, святкових обрядів, природи, що оточувала його.

Роки навчання в духовній бурсі та семінарії в Чернігові (1901–1913 рр.) виявилися для П.Тичини найбільш плідними у формуванні особистого характеру, самостійності та серйозності думок, відповідальності, виробленні ідейних позицій, творчих засад. Важливе значення для становлення майбутнього поета мав вплив вихователів та вчителів М.Подвойського, М.Жука, І.Львова, письменника М.Вороного.

Перший вірш “Синє небо закрилося” (1906 р.) засвідчив початок літературної праці П.Тичини. Уболівання за долю народу України, захоплення передовими суспільно-політичними ідеями того часу зумовили його знайомство з прогресивним письменником М.Коцюбинським (1911 р.). Відвідування літературних “субот” на його квартирі для демократично налаштованої інтелігенції та студентської молоді сприяло спілкуванню П.Тичини з письменниками Б.Грінченком, В.Самійленком, семінаристом В.Елланським (Блакитним), виробленню власного літературного стилю та ідейних позицій. На зібраннях літературно-мистецьких “субот”, порушували суспільно-політичні питання, вивчали підпільну літературу, ознайомились із прокламаціями та газетними статтями. Там П.Тичина вперше публічно прочитав власні твори, які були позитивно оцінені М.Коцюбинським.

У 1913 р. після успішного закінчення Чернігівської духовної семінарії П.Тичина вступив на економічний факультет Київського комерційного інституту (1913–1917 рр.), де включився в роботу студентських літературних гуртків. Одночасно він працював технічним секретарем у журналі “Світло”, у конторі газети “Рада”, був помічником хормейстера в театрі М.Садовського. У 1918 р. П.Тичина обраний членом редколегії газети “Нова рада”, де співпрацював з національно свідомими літераторами А.Ніковським та С.Єфремовим.

П.Тичина пов’язував Лютневу революцію 1917 р. із демократичними змінами та вирішенням українського питання. Його першим відгуком на крах царизму та відродження надії на побудову української держави став вірш “Гей, вдарте в струни, кобзарі” (1917 р.), у якому автор намагався зазирнути в майбутнє, яке здавалося йому прекрасним.

Особливо плідним у творчій діяльності П.Тичини виявився 1918 р. В атмосфері державного відродження України він видав першу збірку віршів “Сонячні кларнети” (1918 р.), твори якої яскраво засвідчили явище українського модернізму. Символічний образ “сонячних кларнетів”, що передавав красу людських почуттів і передчуття тривоги за майбутнє, принесли творцеві світову славу й визнання.

У 1920 р., період громадянського протистояння в Україні, побачила світ збірка поезій П.Тичини “Замість сонетів і октав”. Її стрижнева тема – протест проти насильства, жорстокості й терору, проти морального спустошення, які породжувала громадянська війна.

Отже, творчий потенціал раннього П.Тичини був спрямований на захист прав українського народу, його національне самовизначення та побудову незалежної держави. Громадсько-політична діяльність митця досліджуваного періоду сприяла пробудженню національної свідомості українців, утвердженню їх життєвого

оптимізму, спонукала до активної участі в національно-визвольному русі України початку ХХ ст.

У *третьому розділі* “**Державна та громадсько-політична діяльність П.Тичини (1920–1967 рр.)**” висвітлено його роботу в державних органах виконавчої влади, державних установах, творчих спілках, участь у роботі вищих законодавчих органів УРСР та СРСР, вплив діяча на становлення і виховання молодих митців України.

У 1921 р. П.Тичина керував роботою капели-студії імені М.Леонтовича (Київ), де вивчались та виконувались народні пісні, твори українських композиторів, читав курс лекцій із поезії та музики.

З ініціативи редактора суспільно-політичної газети “Вісті”, члена ЦК КП (б) У В.Елланського (Блакитного), П.Тичина у 1923 р. переїхав до Харкова, де він працював завідувачем відділу літератури в суспільно-політичному та літературно-художньому журналі “Червоний шлях”, входив до складу його редакції. Працюючи у видавництві, П.Тичина залучав до роботи в ньому молодих талановитих письменників, вів широку кореспонденцію з українськими митцями.

П.Тичина, перебуваючи у вирі літературних тогочасних процесів, у 1923 р., став членом спілки пролетарських письменників “Гарт”, до якої входили М.Хвильовий, А.Любченко, В.Коряк та інші. У 1926 р. П.Тичина вступив до спілки “ВАПЛІТЕ”, яка боролася за високохудожню літературу. На початку 1927 р. з цією спілкою співпрацювали майже всі провідні українські письменники “розстріляного відродження”.

У 1929 р. П.Тичина обраний дійсним членом АН України в галузі літературознавства. Безпосередньо наукою він не займався, обрання його дійсним членом в АН України мало ідеологічний характер, оскільки твори митця були широко відомі за кордоном. Під час перебування П.Тичини на посаді директора Інституту української літератури імені Т.Г.Шевченка (1936–1939 рр.; 1941–1943 рр.), керований ним науковий заклад досліджував закономірності розвитку української літератури, її історію у зв’язках із слов’янськими літературами.

П.Тичину на посаду народного комісара освіти України було призначено у 1943 р., на якій він перебував до 1948 р. Очолюваний ним Наркомат освіти керував дошкільною, шкільною, позашкільною освітою і вихованням, вищими та середніми навчальними закладами, організацією культурно-освітньої роботи в Україні. Після визволення території України від німецьких загарбників у 1944–1945 рр. П.Тичина, нарком освіти, сприяв відбудові закладів народної освіти, налагодженню навчального процесу. Йому належить ініціатива відкриття дошкільних дитячих закладів.

У 1948–1967 рр. П.Тичина працював в АН УРСР, був співавтором Української радянської енциклопедії та інших культурно-освітніх видань.

У період 1938–1967 рр. П.Тичина – депутат Верховної Ради УРСР I–VIII скликань; протягом 1953–1959 рр. – голова Верховної Ради України; в 1946 – 1962 рр. – депутат Верховної Ради СРСР I–V скликань; у період 1954–1962 рр. – заступник Голови Ради Національностей Верховної Ради СРСР.

Під час сесій Верховної Ради УРСР й СРСР П.Тичина виступав із доповідями, пропозиціями, зауваженнями щодо вирішення економічних та соціокультурних

проблем, вносив пропозиції під час розгляду питань про затвердження бюджету УРСР й СРСР, вирішення завдань розвитку народної освіти.

Як депутат від Канівського виборчого округу, П.Тичина регулярно зустрічався з виборцями, розглядав їхні заяви, пропозиції та скарги, вів особистий прийом. Депутат брав активну участь у діяльності комісії Верховної Ради УРСР з питань науки, культури та охорони пам'ятників старовини, комісії Верховної Ради СРСР із питань міжнародних відносин.

Виступи П.Тичини на конференціях і нарадах із критичними доповідями, зверненнями-порадами до поетів-початківців, зустрічі та листування з молодими поетами сприяли засвоєнню й усвідомленню творчою молоддю України кращих мистецьких надбань вітчизняної поезії, пошуку нових творчих здобутків. Виявляючи турботу про творчу молодь, він впливав на формування її суспільно-політичної позиції, що поєднувало народність, національну свідомість та патріотизм. Вимогливий та принциповий, поет виявляв дбайливість і гуманність у стосунках з новим поколінням письменників.

Таким чином, державна та громадсько-політична діяльність П.Тичини в 1920–1967 рр. спрямовувалась на розв'язання важливих проблем політичного, економічного й соціокультурного життя України.

У четвертому розділі – **“Культурницька та публіцистична діяльність П.Тичини (1920–1967 рр.)”** – досліджується його роль у суспільному житті й культурному розвитку України, культурно-освітня діяльність та публіцистична спадщина митця, його значення в розвитку міжреспубліканських і зарубіжних зв'язків.

Після закінчення громадянської війни, що принесла українському народові страждання та зубожіння, П.Тичина висловив свої почуття, турботу про долю України в низці поезій, що згодом увійшли до збірки “Плуг” (1920 р.).

У 1920-ті рр. гостра потреба у фахівцях змушувала радянську владу залучати митців до співробітництва. Поставившись з довірою до ідеологічних постулатів Комуністичної партії, перейнявшись сподіванням на відродження національної культури, П.Тичина реалізовував творчий потенціал у збірках “В космічному оркестрі” (1921 р.), “Вітер з України” (1924 р.).

У 30-х рр. ХХ ст. в умовах тоталітарного режиму та антиукраїнського терору здійснювався тиск на всі сфери життя. Інтелігенції потрібно було повсякчас доводити прихильність до радянської влади політичними гаслами та ініціативами. “Перебудувався” й П.Тичина: він написав і видав ряд “партійно витриманих” поезій, що засвідчили його капітуляцію перед насильством, зокрема, збірку “Чернігів” (1931 р.) та вірш “Партія веде”, а також однойменну збірку (1934 р.). За ними виходить ряд збірок, написаних хоч і майстерно, але в дусі апології сталінізму, з позицій одописця: “Чуття єдиної родини” (1938 р.), “Пісня молодості” (1938 р.), “Сталь і ніжність” (1942 р.), у яких завдання радянської літератури П.Тичина вбачав у тому, щоб виховувати людей “глибоко партійно, інтернаціонально”.

Примиренська позиція в літературі сприяла тому, що митець був канонізований партійною номенклатурою як зразковий оспівувач більшовицьких перемог. Саме таким його подавала офіційна пропаганда впродовж багатьох

років. Разом з тим П.Тичина в окремих творах виявив свої національно-патріотичні почуття, скажімо, в поемі “Похорон друга” (1942 р.), у деяких віршах посмертної збірки “В серці моїм” (1967 р.).

Одним із напрямків культурно-освітньої діяльності П.Тичини було вивчення творчості українських класиків, їх значення для розвитку національної культури. Досліджуючи творчу спадщину та суспільну діяльність українського філософа Г.Сковороди, академік П.Тичина дійшов висновку, що сутність його поглядів зумовлена пізнанням життя українського народу. Значну увагу П.Тичина присвятив дослідженню місця і ролі у вітчизняній культурі видатного українського поета-революціонера XIX ст. Т.Шевченка. Він дав стисло й водночас глибоку характеристику творчості великого митця, визначивши основні її риси: народність, реалізм, дієвість і оптимізм. Результатом вивчення творчості та суспільної діяльності Т.Шевченка стали праці П.Тичини “У мистецтві бронзою утверджуємося” (1935 р.), “Любим гнівного Шевченка” (1936 р.), “Шевченко і поети братніх республік” (1939 р.), “Сила Кобзаря” (1940 р.), “О великом сыне украинского народа” (1944 р.), “Нам треба голосу Тараса” (1962 р.).

Одним із перших П.Тичина почав досліджувати творчість та громадсько-політичну діяльність письменника М.Коцюбинського. У другій половині 30-х рр. XX ст. вийшов цикл праць П.Тичини, присвячених постаті письменника, “На “суботах” М.Коцюбинського” (1937 р.), “Перше знайомство” (1938 р.), “Як ми писали листи Коцюбинському” (1938 р.), а пізніше – “У гості кличе Горький Коцюбинського” (1951 р.). Дослідник визначив джерела формування світогляду письменника та соціально-політичні чинники, які зумовили появу його демократичних творів, розглянув його місце і роль у розвитку української культури.

Досліджуючи творчий доробок української поетеси Лесі Українки, П.Тичина в статті “Три слова про Лесю Українку” (1961 р.) наголошував на значенні літературних традицій поетеси для української культури, новаторства в руслі сприйняття демократичних ідей, на її участі у визвольному русі України.

Невід’ємною частиною громадсько-політичної діяльності П.Тичини в 1920–1967 рр. була публіцистична праця. Перші публіцистичні статті діяча написані на основі особистих спостережень, вражень і роздумів: “Пісня” (1933 р.), “Буду як сталь” (1933 р.), “Нам треба краще” (1935 р.), “Радість, що проситься в пісні” (1935 р.) та інші. Їх тематика відзначається історизмом, багатоплановістю та об’єктивністю. Митець відгукувався на актуальні події часу, порушував важливі питання сучасності, громадського і культурного життя, завжди зберігаючи принциповість власної громадянської позиції.

У другій половині 30-х років XX ст. із загостренням ідеологічної боротьби на міжнародній арені, приходом до влади в Німеччині Гітлера, П.Тичина пише твори на оборонну тематику: “Три перемоги” (1935 р.), “Будемо ще могутнішими” (1937 р.), у яких оспівував героїзм народу, закликав його до пильності.

Глибоке почуття любові до України, віра в перемогу, змалювання й піднесення героїчних вчинків воїнів на фронті, заклик боротися з німецькими загарбниками становили головний зміст творів П.Тичини періоду Другої світової війни. Ідейне спрямування його публіцистичних праць “Письменники – війні”

(1941 р.), “Украина будет свободной” (1942 р.), “Геть брудні руки від України” (1943 р.) вело воїнів в атаку, надихало на перемогу, а самовідданих трудівників тилу – на подвиг.

У 50–60-х рр. ХХ ст. П.Тичина в публіцистичних статтях “Народи – за мир, народи – проти війни (1949 р.), “Буде так, як хочуть народи” (1950 р.), “Прекрасна ініціатива” (1959 р.) та інших відгукувався на найактуальніші події, які відбувалися в Україні, порушував важливі питання громадсько-політичного й культурного життя.

П.Тичина приділяв багато уваги розвитку міжреспубліканських та зарубіжних зв'язків. Починаючи з 20-х рр. ХХ ст. він відстежував культурні новини братніх республік СРСР та зарубіжжя, сприяв поширенню творчих взаємин між митцями та науковцями.

З метою розширення культурних взаємозв'язків з іншими народами митець виїздив у відрядження за кордон. У складі українських делегацій П.Тичина відвідав Чехословаччину, Німеччину, Угорщину, Туреччину, де знайомився із здобутками зарубіжних митців та науковців, виступав з лекціями, читав свої твори. У 1935 р. він взяв участь у роботі Міжнародного антифашистського конгресу в Парижі.

П.Тичина розвивав дружні зв'язки з грузинськими та вірменськими митцями, популяризував їх досягнення в Україні. Одним із перших він увів грузинську тему в українську поезію. Поглиблюючи українсько-російські та українсько-білоруські зв'язки, діяч брав активну участь у Днях української культури в Москві, Ленінграді, Мінську, займався організацією Днів російської та білоруської культур в Україні.

Його внесок у розвиток дружби народів був високо оцінений урядами різних держав. 1947 р. П.Тичина був обраний членом-кореспондентом Болгарської академії наук. У повоєнний період він працював над перекладами творів із грузинської, вірменської, болгарської, польської, чеської та інших мов.

Отже, культурницька та публіцистична діяльність П.Тичини сприяла розвитку суспільно-політичної думки України.

У висновках викладено основні результати дослідження, які винесено на захист.

– Аналіз літератури з теми дисертації засвідчив, що у вітчизняній та зарубіжній історіографії досі відсутнє комплексне дослідження, у якому було б всебічно розглянуто громадсько-політичну, державну та культурницьку діяльність П.Тичини. Натомість поєднання даних наукової літератури та джерельної бази, яка представлена матеріалами 7 центральних архівних установ України, документами Літературно-меморіального музею-квартири П.Г.Тичини в Києві, опублікованими документами та матеріалами періодичних видань, мемуарами, творчою спадщиною П.Тичини, дозволяє повною мірою вирішити поставлені в дисертаційному дослідженні завдання.

– Становлення П.Тичини як особистості, державного та громадсько-політичного діяча, формування його ідейних переконань, громадсько-політичної позиції та вироблення власного творчого стилю було зумовлене родинним вихованням у душі українських традицій та православної віри, впливом навчання в

освітніх закладах, читанням передової літератури, спілкуванням із прогресивно налаштованими представниками української інтелігенції (М.Подвойським, М.Жуком, І.Львовим, М.Вороним, М.Коцюбинським, В.Елланським (Блакитним), а також радикальними суспільно-політичними й культурними перетвореннями, посиленням національно-визвольних змагань, що супроводжувались пробудженням національної свідомості українців.

– Спрямування культурницької роботи П.Тичини в початковий період його діяльності визначене розумінням необхідності змін у суспільно-політичному житті України на початку ХХ ст., що зумовило появу його поетичних творів соціального характеру, у яких митець відстоював чітку громадянську позицію, патріотизм і гуманізм. Громадсько-політична діяльність П.Тичини була спрямована на підняття рівня національної самосвідомості українців. П.Тичина не брав безпосередньої участі в політичних організаціях. Місце і роль митця в національно-визвольних змаганнях визначалися його творчим доробком, спрямованим на захист права історичного існування українського народу та його національного самовизначення, що спонукав до активної участі в суспільно-політичному житті країни.

Поетичним відлунням подій національного відродження – проголошення Українською Центральною Радою державності України – стала “національна трилогія” П.Тичини, поема-ораторія “Золотий гомін”, “Дума про трьох вітрів” і цикл “Скорбна мати”, що увійшла до збірки “Сонячні кларнети”. З її появою про поета заговорили як про видатного митця. Протест проти насильства й терору, скорбота з приводу духовного зубожіння суспільства знайшли відображення в збірці П.Тичини “Замість сонетів і октав”. Керуючись ідеями національного самовизначення та побудови Української незалежної держави, митець сприяв пробудженню політичної свідомості українського народу та його боротьбі за соціальне й національне визволення. Працюючи співредактором газети “Нова рада”, П.Тичина згуртовував навколо себе проукраїнські сили й активізував їх працю.

– Діяльність П.Тичини в державних установах і творчих спілках, законодавчих органах влади УРСР та СРСР була спрямована на розвиток народного господарства й культури України. Працюючи в редакції громадсько-політичного та літературно-художнього журналу “Червоний шлях” на посаді завідувача художнього відділу, П.Тичина на сторінках видання порушував гострі проблеми суспільно-політичного життя; залучав до роботи в ньому відомих та молодих письменників, вів широку кореспонденцію з молодими авторами. Перебуваючи у вирі громадсько-політичного та культурного життя, як член спілок пролетарських письменників “Гарт” і “ВАПЛІТЕ”, діяч боровся за високу художню якість у літературі, виступав за звільнення її від малоталановитих письменників. Діяльність П.Тичини на посаді директора Інституту літератури імені Т.Г.Шевченка АН УРСР була спрямована на розвиток української літератури. Під його керівництвом здійснено ряд досліджень з вивчення історії української літератури, літератур народів СРСР та зарубіжжя. У період роботи П.Тичини на посту Наркома освіти УРСР після звільнення України від німецьких загарбників під його керівництвом за короткий час було відбудовано заклади

народної освіти та налагоджено навчальний процес. За сприяння П.Тичини були відкриті дошкільні дитячі заклади. У 1948–1967 рр. діяч працював в Інституті літератури імені Т.Г.Шевченка АН УРСР, брав участь у створенні Української радянської енциклопедії та інших вагомих наукових видань.

Депутатська діяльність П.Тичини (1938–1967 рр.) відбивала політичні та соціально-економічні інтереси УРСР та СРСР. Він брав активну участь у роботі сесій Верховної Ради УРСР та СРСР, діяльності комісії Верховної Ради УРСР з питань науки і культури, охорони пам'яток старовини та комісії Верховної Ради СРСР з питань міжнародних відносин. Підтримуючи постійний зв'язок з виборцями Канівського виборчого округу, П.Тичина своєчасно відгукувався на їхні прохання, заяви, листи та скарги.

Окремим напрямком громадсько-політичної та державної діяльності П.Тичини була допомога молодим українським митцям. Він сприяв засвоєнню та усвідомленню творчою молоддю України кращих мистецьких надбань вітчизняної літератури, пошуку нових творчих здобутків, сприяв формуванню її суспільно-політичної позиції.

– Культурницька та публіцистична діяльність П.Тичини була зумовлена розумінням необхідності розвитку культурно-освітнього та духовного життя в Україні, поширення знань, піднесення рівня освіченості народу. На початку 1920-х рр., поставившись з довірою до ідеологічних постулатів Комуністичної партії, перейнявшись великою надією на відродження національної культури, П.Тичина почав співпрацювати з радянською владою. На цей період припадає вихід у світ збірок “Вітер з України” та “В космічному оркестрі”.

У 30-х рр. ХХ ст. дія жорстокого ідеологічного тиску, якому підлягала інтелігенція, тотальний контроль радянської системи призвів до “внутрішнього полону” П.Тичини. Щоб залишитися в загонах радянських митців, а то й просто фізично вижити, він вимушений був писати твори на догоду владі, приносячи свій хист у жертву комуністичній ідеології. Пристосовуючись до умов тоталітарного режиму, П.Тичина створив низку “партійно витриманих” творів, що відповідали духу офіційних вимог і гасел та засвідчували його капітуляцію перед насильством. Це підтверджували його збірка “Чернігів”, вірш “Партія веде”, а також однойменна збірка. У збірках “Чуття єдиної родини”, “Пісня молодості”, “Сталь і ніжність” П.Тичина розкрив завдання радянської літератури, сенс яких він бачив у вихованні людей “глибоко партійно, інтернаціонально”. З перших днів Другої світової війни громадсько-політична й творча діяльність П.Тичини були спрямовані на боротьбу з німецько-фашистськими загарбниками. Він активно виступав на сторінках періодичних видань зі статтями, писав поетичні твори сповнені вірою в перемогу над ворогом. Літературне відродження кінця 50-х – початку 60-х років ХХ ст. не торкнулося творчості П.Тичини. Не повіривши в хрущовську десталінізацію, він продовжував оспівувати велич Комуністичної партії, дружбу народів.

Одним із напрямків культурно-освітньої діяльності П.Тичини було вивчення творчості та суспільно-політичної значущості класиків української літератури Г.Сковороди, Т.Шевченка, І.Франка, Лесі Українки та М.Коцюбинського.

Публіцистика П.Тичини сприяла розвитку передової суспільно-політичної думки України. Відгукуючись на актуальні події в державі, митець порушував важливі питання громадського й культурного життя, сприяв збереженню надбань української культури, виступав за утвердження літератури й мистецтва на позиціях народності й реалізму.

– П.Тичина дбав про розвиток міжреспубліканських та зарубіжних зв'язків. Починаючи з 20-х рр. ХХ ст., сприяв поширенню творчих зв'язків між митцями та науковцями. Розширюючи культурні взаємозв'язки з іншими народами, митець виїздив у відрядження за кордон. У 20-х рр. ХХ ст. у складі українських делегацій П.Тичина відвідав Чехословаччину, Німеччину, Угорщину, Туреччину, де переймав передовий досвід, пропагував українську культуру. У 1935 р. він взяв участь у Міжнародному антифашистському конгресі в Парижі.

Особисті контакти з митцями братніх республік сприяли розвитку дружніх відносин із грузинськими та вірменськими діячами культури популяризації їх творчості в Україні. П.Тичина був організатором і учасником Днів української культури в Росії та Білорусії, Днів російської та української культури в Україні, що поглиблювало дружні взаємозв'язки з цими народами.

У післявоєнний період П.Тичина працював над перекладами творів з грузинської, вірменської, болгарської, польської, чеської та інших мов. Його внесок у розвиток дружби народів був високо оцінений Болгарським урядом. У 1947 р. П.Тичину обрано членом-кореспондентом Болгарської академії наук.

Отже, громадсько-політична, державна та культурницька діяльність П.Тичини є важливою складовою загального контексту історії України й тісно пов'язана з суперечливими подіями української історії ХХ ст.

Основні положення та висновки дисертації викладені в публікаціях:

1. Даниш Л. Відображення громадсько-політичної позиції у творчості П.Тичини періоду національно-визвольної війни в Україні (початок ХХ ст.): погляд історика / Л.В.Даниш // Література та культура Полісся. – Вип. 44 / [відп. ред. і упорядник Г.В.Самойленко]. – Ніжин: Видавництво НДУ ім. М.Гоголя, 2008. – С. 189–200.

2. Даниш Л. Громадсько-політичні погляди П.Тичини в період його ранньої творчості (1917–1920 рр.) / Л.В.Даниш // Науковий часопис НПУ імені М.П.Драгоманова. – Серія №6. – Історичні науки: Зб. Наукових праць. – Випуск 5. – К. : Вид-во НДУ імені М.П. Драгоманова, 2008. – С. 36–41.

3. Даниш Л. Невідомі аспекти громадсько-політичної діяльності П.Тичини та їх вплив на формування молодих українських митців ХХ ст. / Л.В.Даниш // Література та культура Полісся. – Вип. 49 / [відп. ред. і упорядник Г.В.Самойленко]. – Ніжин: Видавництво НДУ ім. М.Гоголя, 2009. – С. 146–155.

4. Даниш Л. Роль П.Тичини в суспільному житті та культурному розвитку України / Л.В.Даниш // Література та культура Полісся. – Вип. 51 / [відп. ред. і упорядник Г.В.Самойленко]. – Ніжин: Видавництво НДУ ім. М.Гоголя, 2009. – С. 166–181.

5. Даниш Л. Оцінка творчості та громадсько-політичної позиції П.Тичини представниками української діаспори / Л.В.Даниш // Матеріали міжн. наук. конференції “Український вимір”. – Ніжин: Видавництво НДУ ім. М.Гоголя, 2007. – С. 159.

6. Даниш Л. Національні мотиви у творчості П.Тичини (на прикладі поеми “Золотий гомін”) / Л.В.Даниш // Матеріали міжн. наук.-практ. конф. “Фундаментальні прикладні дослідження рекреаційно-дозвілєвої сфери в контексті євроінтеграційних процесів”. – Ч. 2. – 2008 р. – 12–13 травня. – К.: Видавничий центр КНУКІМ, 2008. – С. 106–107.

АНОТАЦІЇ

Даниш Л.В. Громадсько-політична, державна та культурницька діяльність П. Г.Тичини (1891–1967 рр.). – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю 07.00.01 – історія України. – Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова. – Київ, 2009.

На основі комплексного аналізу літератури та архівних джерел, опублікованих документів, матеріалів преси, мемуарів, творчого доробку П.Тичини в дисертації реконструйовано життєвий шлях, громадсько-політичну, державну та культурницьку діяльність П.Г.Тичини – українського письменника, державного та суспільно-політичного діяча, автора праць з історії та теорії літератури, культури.

Доведено вплив П.Тичини на розвиток національно-визвольного руху в Україні на початку ХХ ст., досліджено його роботу в державних установах та творчих спілках, розкрито участь П.Тичини у законодавчих, державних органах влади УРСР та СРСР, розширено відомості про вплив діяча на становлення та виховання молодих митців України, проаналізовано творчу, публіцистичну спадщину письменника, з'ясовано місце і роль П.Тичини у розвитку творчих, наукових міжреспубліканських та зарубіжних зв'язків. З огляду на сучасний незаідеологізований розвиток історичної науки здійснено об'єктивне переосмислення внеску П.Тичини в історичний розвиток Української держави.

Ключові слова: П.Тичина, український національно-визвольний рух, культура, громадсько-політична діяльність, державна діяльність, культурна діяльність.

Даниш Л. В. Общественно-политическая деятельность, государственная и культурническая деятельность П. Тычины (1891–1967 гг.). – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата исторических наук по специальности 07.00.01 – история Украины – Национальный педагогический университет имени М.П. Драгоманова. – Киев, 2009 г.

Диссертационная работа является комплексным исследованием общественно-политической, государственной и культурной деятельности академика П.Тычины – известного украинского писателя, ученого, государственного и общественно-политического деятеля. В диссертации анализируются состояние

исследования проблемы в историографии. Работа выполнена на основе широкого массива документальных источников, значительная часть которых впервые вводится в научный оборот. Были восстановлены основные периоды биографии ученого, определен комплекс факторов, которые имели влияние на формирование его мировоззрения, творческих интересов. Выяснено влияние писателя на развитие национально-освободительного движения в Украине в начале XX века.

Примиренческая позиция писателя по отношению к советской власти способствовала тому, что он был “канонизирован” партийной номенклатурой как образцовый певец победы большевизма. Вместе с тем П.Тычина в отдельных произведениях проявлял свои национально-патриотические чувства.

Отдельный раздел диссертационного исследования посвящен государственной деятельности, где охарактеризована его работа в издательстве “Красный путь”, исследована работа П.Тычины на посту наркома и министра просвещения Украины. Доказано, что после освобождения территории Украины от немецких захватчиков, в 1944–1945 гг. под руководством П.Тычины, министра образования, были восстановлены учреждения народного образования и налажен учебный процесс. 1948–1967 гг. П.Тычина работал в АН УРСР, был одним из авторов Украинской советской энциклопедии и других культурно-образовательных изданий.

Особое внимание в диссертационной работе уделено исследованию участия П.Тычины в работе высших законодательных органов УССР та СССР. В 1938–1967 гг. П.Тычина был депутатом Верховного Совета УССР I–VIII созывов. На протяжении 1953–1959 гг. он председатель Верховного Совета Украины, в 1946–1962 гг. – депутат Верховного Совета СССР I–V созывов. Депутатская работа П.Тычины была направлена на реализацию политических и социально-экономических интересов советских людей. Он принимал активное участие в работе сессий Верховного Совета УССР и СССР, был членом комиссий Верховного Совета УРСР по вопросам науки и культуры, охраны памятников старины, а также комиссии Верховного Совета СССР по вопросам международных связей.

Отдельным направлением общественно-политической и государственной деятельности П.Тычины была помощь молодым украинским писателям. Он способствовал усвоению ими лучших традиций отечественной культуры.

Еще одним из направлений культурно-образовательной деятельности П.Тычины было изучение творчества и общественно-политической деятельности классиков украинской литературы Г.Сковороды, Т.Шевченко, И. Франко, Леси Украинки и М.Коцюбинского, о чем идет речь в подразделе диссертации “Культурно-образовательная деятельность П.Тычины”.

В диссертационном исследовании приводятся доказательства того, что публицистическая работа П.Тычины способствовала развитию общественно-политической мысли в Украине. Откликаясь на актуальные события в государстве, писатель поднимал важные вопросы общественной и культурной жизни, помогал сохранению достижений украинской культуры, выступал за утверждение литературы и искусства с позиций народности и реализма.

П.Тычина уделял большое внимание развитию творческих связей между республиками тогдашнего Советского Союза, а также зарубежным связям. Начиная с 20-х гг. XX века, он содействовал расширению культурного сотрудничества между народами разных национальностей.

Ключевые слова: П.Тычина, украинское национально-освободительное движение, культура, общественно-политическая деятельность, государственная деятельность, культурная деятельность.

Danysh L.V. Public-political, state and cultural activity of P.G.Tychyna (1891–1967). – Manuscript.

Thesis on getting a scientific degree of candidate of historical sciences in speciality 07.00.01 – the history of Ukraine. National M.P.Dragomanov pedagogical university. – Kyiv, 2009.

Tychyna's life, public-political, state and cultural activity is reconstructed on the basis of complex analysis of literature and archival sources, published documents, materials of the press, memoirs and the writer's creative work.

Tychyna's influence on the development of national liberation movement in Ukraine at the beginning of the 20 century is proved, his participation in legislative, state body of USSR is exposed, information about the influence of the honoured worker on becoming and education of young authors of Ukraine is revealed, the writer's creative heritage is analysed, Tychyna's place and role in the development of creative scientific international connections is exposed. Taking into account modern development of historical science the objective reinterpretation of Tychyna's contribution into the historical development of the Ukrainian state is carried out.

Key words: P.Tychyna, Ukrainian national liberation motion, culture, public-political activity, state activity, cultural activity.

Підписано до друку 23.02.2010 р.	Формат 60x84/16.	Папір офсетний.
Гарнітура Computer Modern.	Ум. друк. арк. 0,9	Наклад 100 прим.
Замовлення №		

Видавництво
Ніжинського державного університету
імені Миколи Гоголя.
м. Ніжин, вул. Воздвиженська, 3/4.

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
суб'єкта видавничої справи ДК №2137 від 29.03.05 р.

8(04631)7-19-72
E-mail: vidavn_ndu@mail.ru